

Armeijan puolustuskuntoisuudesta kansakunnan elinkelpoisuuteen – Liikunnan ja urheilun maanpuolustuksellinen rooli Turun Sanomien kirjoituksissa jatkosodan aikana

Abstrakti

Sanomalehdistö on vaikuttanut liikuntakulttuurin muodostumiseen Suomessa. Urheilu ja maanpuolustus ovat tukeneet toisiaan koko itsenäisen Suomen historian ajan. Urheilupolitiikan noustessa itsenäistymisen myötä tärkeäksi osaksi julkista valtaa, urheilutoimijoilla oli tärkeä rooli itsenäisyyden turvaajina. Urheilu edisti armeijan puolustuskuntoisuutta ja näin ollen kansakunnan elinkelpoisuutta. Tässä artikkelissa tarkastelen, miten Turun Sanomat kirjoitti liikunnasta ja urheilusta maanpuolustuksen keinona jatkosodan aikana. Sodan jatkuessa Suomen osallistuminen kansainvälisiin kilpailuihin väheni ja talvisodan henki vaihtui eräänlaiseksi suhteellisuudentajuksi. Sodan pitkittyessä huomio oli aiempaa enemmän kansan liikuttamisessa ja nuorison kasvattamisessa.

Urheilu ja maanpuolustus ovat tukeneet toisiaan koko itsenäisen Suomen historian ajan. Urheilupolitiikka nousi itsenäistymisen myötä tärkeäksi osaksi julkista valtaa, ja urheilutoimijoilla oli tärkeä rooli itsenäisyyden turvaajina. Urheilu edisti armeijan puolustuskuntoisuutta ja kansakunnan elinkelpoisuutta.¹ Suomen Olympiakomitean puheenjohtaja Kustaa Levälahti kirjoitti Suomen Urheilulehteen vuonna 1935, että itsenäisyyden säilyttäminen oli – ja tulisi aina olemaan – urheilun kantavin motiivi. Urheilu pelkästään urheilun vuoksi oli Levälahden mukaan hyvä ja kannatettava asia, mutta jos siihen ei liittyisi painavampaa aatetta, olisi se ”helisevä vaski ja kilisevä kulkunen”, jolla ei olisi oikeutta odottaa valtiolta tukea.²

1870-luvulta lähtien, sanomalehtien levikkien kasvaessa ja kansan kokiessa vapaa-ajan toiminnot aiempaa mielekkäämmiksi, suomalainen sanomaleh-

distö alkoi vaikuttaa liikuntakulttuurin muotoutumiseen. Yleisen ilmapiirin muuttuessa lehdistö koki, että urheilua käsitteleville kirjoituksille oli kiinnostusta. Suomalaisen urheilujournalismin tärkeimpiin merkkipaaluihin lukeutuu *Suomen Urheilulehden* perustaminen 1898. *Suomen Urheilulehti* oli maamme ensimmäinen asemansa vakiinnuttamaan onnistunut urheilun erikoislehti.³ Lehden ensimmäisessä numerossa vastaava toimittaja, Suomen urheilun isäksikin kutsuttu Ivar Wilskman kirjoitti lehden tavoitteena olleen ”levittää urheilun harrastusta mahdollisimman laajoihin piireihin” ja ”jalostuttaa itse urheilun harjoitusta”.⁴ Wilskmanin mukaan ”myöhään urheilun into levisi pohjolan perille, mutta kerran tultuaan se näyttää täällä hyvin viihtyvän, varsinkin skandinaavisissa maissa.”⁵

Tässä artikkelissa tutkin liikunnan ja urheilun yhteiskunnallista asemaa Suomessa jatkosodan aikana. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten liikunta ja urheilu yhteiskunnan aloina sopeutuivat sota-ajan asettamiin haasteisiin. Kysyn myös, kiinnittyikö urheilu johonkin yhteiskunnan alaan, suuntautumiseen tai aatteeseen, ja muuttuiko urheilun rooli jatkosodan edetessä. Näitä kysymyksiä analysoin *Turun Sanomissa* julkaistujen kirjoitusten avulla.

Hyödynnän tarkastelussani *resilienssin* käsitettä. Liikunnalla ja urheilulla on koko Suomen historian ajan ollut kansakunnan henkistä ja sosiaalista eheyttä ylläpitävä vaikutus. Niiden on koettu lisänneen väestön luottamusta yhteiskunnan toimintaan ja vahvistaneen yhteiskuntarauhaa.⁶ Resilienssiä on useissa tutkimuksissa kuitenkin käsitelty erityisesti yksilön näkökulmasta, jolloin se on tulkittu esimerkiksi yksilön mukautumiskyvyksi, joustavuudeksi ja kyvyksi orientoitua uudelleen muuttuneisiin olosuhteisiin.⁷ Myös terminologisesti resilienssin on tulkittu pohjautuvan darvinistisiin käsityksiin vahvimpien mukautumis- ja selviytymiskyvystä.⁸ Tässä artikkelissa käsittelen resilienssiä erityisesti liikuntaan ja urheiluun kytkeytyvänä, yksilöä laajempien toimijoiden ominaisuutena. Yhteiskunnallisen resilienssin käsitettä on usein käytetty maata, aluetta tai kuntaa koskevissa tutkimuksissa, joissa organisaatiot ja yhteisöt ovat toiminnallaan vaikuttaneet yhteiskunnalliseen resilienssiin. Toisaalta organisaatioilla ja yhteisöillä on tutkimuksissa tunnustettu olevan omat resilienssin osatekijänsä, joten esimerkiksi tarkasteltaessa liikunnan ja urheilun resilienssiä osana suomalaista yhteiskuntaa tulee olla tietoinen resilienssin kompleksisuudesta ja monitasaisuudesta.⁹ Vaikka termin käyttö sinällään soveltuu historiantutkimukseen, ja resilienssiä tutkivassa kansallisessa historiantutkimuksessa on myös saavutettu tuloksia, ei termi ollut yleisessä käytössä tarkastelemallani ajanjaksolla.¹⁰ Tämän artikkelin kontekstissa

resilienssi tarkoittaa liikunnan ja urheilun sieto- ja mukautumiskykyä muutoksiin tai häiriöihin.

Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Artikkelin keskiössä ovat *Turun Sanomien* tulkinnat liikunnan ja urheilun suhteesta sotaan erityisesti jatkosodan aikana. Aiemmin talvisodassa lehti näki liikunnalla ja urheilulla olleen keskeinen vaikutus paitsi sotilaiden kykyyn puolustaa maata myös kansan yleiseen mielialaan, toimeliaisuuteen ja valtion jälleerakentamiseen. Resilienssin suhde mediaan on yleisesti mielenkiintoinen; tutkimuksissa on havaittu esimerkiksi median tärkeä rooli yhteisöllisen resilienssin edistäjänä, ja toisaalta yhteiskunnan on nähty tarvitsevan resilienssiä erilaisia koettelemuksia, kuten informaatiovaikuttamista vastaan.¹¹ Lisäksi urheilumyönteisten medioiden on katsottu edistävän paikallisen urheilun elinvoimaisuutta. Näistä lähtökohdista tarkastelen, miten liikunnan ja urheilun yhteiskunnan aloina koettiin jatkosodan aikana sopeutuvan sota-ajan asettamiin haasteisiin. Artikkelini asettuu osaksi urheilujournalismin ja sotahistorian tutkimuksen kenttää ja tuottaa uusia tulkintoja liikunnan ja urheilun resilienssistä käsitteenä.

Aihepiiriin aikaisempi tutkimus on keskittynyt muun muassa urheilun asemaan maanpuolustuksessa, aatteiden esiintymiseen liikunnan ja urheilun kentällä sekä urheilujournalismin historiaan. Erkki Vasara on tutkinut maanpuolustuksen ja urheilun aatteellista yhteyttä 1920- ja 1930-lukujen Suomessa. Vasara on kuvannut *Suomen Sotahistoriallisen Seuran* vuosikirjassa 2005 Suojeluskuntajärjestön olleen oman aikansa merkittävin ilmentymä urheilun ja sotilaallisen toiminnan yhteydestä.¹² Jouko Kokkonen on tutkinut urheilun ja nationalismin suhdetta Suomessa, analysoiden esimerkiksi aikakauslehtiaineistoa.¹³ Anssi Halmesvirta on tutkinut artikkelissaan ”Kun ryssä löi vyötärön alapuolelle – Urheilu ja maanpuolustus talvisodan aikana” *Suomen Urheilulehden* kirjoituksia urheilusta ja urheilijoista talvisodan aikana.¹⁴ Suomalaisen urheilujournalismin historiaa on tutkinut esimerkiksi väitöskirjassaan Antti Laine.¹⁵

Tämän aineistolähtöisen tutkimukseni alkuperäisaineisto koostuu *Turun Sanomien* jatkosodan aikaisista numeroista 25.6.1941–19.9.1944. Kesäkuun 26. päivänä 1941 *Turun Sanomat* uutisoi kahdeksan siviilin kuolleen ja kolmenkymmenen haavoittuneen neuvostokoneiden pommitettua kaupunkia.¹⁶ Jatkosota oli alkanut ja urheilupalsta hiljeni. Ensimmäinen liikunnan ja urheilun yhteiskunnallista asemaa käsittelevä kirjoitus ilmestyi alkula-

maannuksen jälkeen 1.7.1941.¹⁷ Viimeinen vastaava ilmestyi 15.9.1944, jonka jälkeen *Turun Sanomat* keskittyi seuraamaan välirauhansopimuksen syntymistä ja täytäntöönpanoa.¹⁸

Jatkosodan aikaisista numeroista olen valinnut analysoitavaksi yhteensä 250 liikuntaa ja urheilua käsittelevää kirjoitusta. Yhdistävänä tekijänä kirjoituksille on, että ne ovat joko urheilupalstan kirjoituksia tai pääkirjoituksia, ja niissä käsitellään liikunnan ja urheilun yhteiskunnallista asemaa. Urheilupalstan kirjoitukset ja pääkirjoitukset olen eritellyt siitä syystä, että eri tekstilajit edustavat lehden kantaa eri tavoilla. Urheilupalstan kirjoitukset olivat 1940-luvun *Turun Sanomissa* pituudeltaan ja sävyiltään vaihtelevia ja useassa tapauksessa yksittäisen toimittajan näkemyksiä yksittäisestä urheilulajista, tapahtumasta tai ilmiöstä. Pääkirjoitukset taas kertoivat yksiselitteisemmin lehden virallisesta kannasta johonkin ajankohtaiseen aiheeseen.

Turun Sanomat perustettiin vuonna 1905 nuorsuomalaisen aktivismin äänenkannattajaksi. Vuoteen 1919 päättyneen valtiomuotokiistan myötä lehti siirtyi edistämään Kansallisen Edistyspuolueen politiikkaa. 1930-luvulla lehden poliittinen linja liukui Edistyspuolueen vasemmalle laidalle.¹⁹ Vuonna 1939 *Turun Sanomien* toimitusjohtaja ja päätoimittaja Arvo Ketosen pyrkiessä eduskuntaan kansallinen eheys oli ehdokkaan päällimmäisiä agendoja. Ketosen mukaan itsenäisyyttä ja vapautta tuli lujittaa. Puolustusvalmiuteen ja -tahtoon tuli käyttää tehokkaasti varoja. Talvisodan alkuun mennessä *Turun Sanomien* linja asetui – osittain päätoimittajansa viitoittamalla tiellä – valtiolliseen keskustaan.²⁰

Suuri osa analyysiin valikoiduista kirjoituksista on urheilutoimittaja Sulo Laakkosen (nimim. 'Luuri') kirjoittamia. Laakkonen toimi jatkosodan aikana Suomen Aseveljien Työjärjestön ja Vapaus, Isänmaa, Aseveljeys -järjestöjen (SAT/VIA) piiriasiamiehenä. Asepalveluksessa Laakkonen oli määrätty kapteeni L. Arvi P. Poijärven käyttöön, eli Laakkosen tehtävä liittyi tiedotustoimintaan. Poijärvi puolestaan toimi jatkosodan aikana keskeisissä tiedotustehtävissä, esimerkiksi erityistehtävässä Valtion Tiedotuslaitoksessa (VTL) sekä VIA:n toiminnanjohtajana.²¹ Sulo Laakkonen oli näin ollen keskeinen toimija Suomen hallituksen ja Puolustusvoimien tukemassa propaganda-toiminnassa ja mielialavaikuttamisessa. Laakkosen "kaksoisrooli" *Turun Sanomien* toimituksessa ja asevelitoiminnassa luo mielenkiintoisen poliittisen näkökulman lehden urheilupalstan tarkastelulle.

Talvi- ja jatkosota ruokkivat suomalaisten tiedonnälkää, ja sotien aikana lehden tilaajamäärä kasvoi noin 30 000 tilaajasta noin 38 000 tilaajaan.²² Tarkas-

telemallani ajanjaksolla *Turun Sanomat* oli yksi Suomen merkittävimmistä ja seuratuimmista sanomalehdistä. Lehden liberaali linja, johon itsenäisyyden menettämisen uhka toi nationalistisia piirteitä, on mielenkiintoinen tarkasteltaessa liikunnan ja urheilun yhteiskunnallista asemaa, esimerkiksi niiden suhdetta maanpuolustukseen ja maanpuolustustahtoon.²³ *Turun Sanomien* valintaa tämän artikkelin alkuperäisaineistoksi puoltaa myös paikallishistoriallinen näkökulma. Varsinais-Suomi oli kaukana maan itärajan rintamalinjoista, mutta maakunnan rooli sodassa oli muutoin tärkeä esimerkiksi joukkojen perustamispaikkana ja siirtoväkeä asutettaessa. Lisäksi Turku oli tapahtumien keskiössä heti jatkosodan alettua, kun neuvostokoneet pommittivat kaupunkia 25.6.1941. Liikunnan ja urheilun näkökulmasta *Turun Sanomat* on lähdeaineistona erityinen; urheilumyönteisenä tunnettu lehti uutisoi tiiviisti esimerkiksi rintamaurheilusta ja varsinaissuomalaisista urheilijasoilaista. Jatkosota vaikutti liikuntaan ja urheiluun koko Suomessa, pitkienkin etäisyyksien päähän rintamalinjasta, ja *Turun Sanomat* keskittyi muiden sanomalehtien tavoin kirjoittamaan sodan vaikutuksista näihin yhteiskunnan aloihin levikkialueellaan.

Turun Sanomien lisäksi tukeudun tutkimuksessani aiempiin tutkimuksiin. Vertailun mahdollistamiseksi hyödynnän myös muissa sanomalehdissä ilmestyneitä kirjoituksia. Analyysimetodinani käytän teemoittelua. Olen koodannut 250 liikuntaa ja urheilua käsittelevää *Turun Sanomien* kirjoitusta, etsien kirjoituksissa esiintyviä teemoja suhteessa tutkimusaiheeseen. Tuloksena syntyivät tämän artikkelin pääteemat: liikunnan ja urheilun osuus maanpuolustuksessa sekä liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasvatuksessa. Kumpikin pääteemoista tarjoaa oman näkökulmansa liikunnan ja urheilun asemaan ympäröivässä maailmassa.

Liikunnan ja urheilun osuus maanpuolustuksessa

”Urheilusta ei nykyisin kuule kenenkään puhuvan, ei sitten vahingossakaan”, kirjoitti nimimerkki ’Luuri’ heinäkuussa 1941. Jokaisen olisi Luurin mukaan syytä puhua urheilusta enemmän, sillä urheilusta puhuminen estäisi ihmisiä vaivaamasta kieltään ja mieltään perättömillä jutuilla. Luuri kirjoitti erityisesti pommisuojoissa keskusteluiden pyörivän huhupuheiden ja perättömyyksien ympärillä. Niiden sijasta Luuri kaipasi pommisuojiin urheilupuheita,²⁴ sillä urheilu edusti perinteisiä, terveitä ja vilpittömiä arvoja.

Liikunnan ja urheilun vaikutus maanpuolustukseen näkyi jatkosodan ensivaiheissa muun muassa avustusten muodossa. Ulkomaisten urheiluliittojen avustuksista mainittiin useaan otteeseen *Turun Sanomien* urheilupalstalla. Esimerkiksi Tanskan urheiluliitto oli talvisodan aikana suorittanut jäsentensä kesken keräyksen, jonka tuotot tulivat nyt Suomelle käytettäväksi sodasta kärsineiden urheilijoiden ja heidän perheidensä hyväksi.²⁵

Suomen kansaa taas *Turun Sanomat* kehotti lahjoittamaan suksensa ja muut talviurheiluvälineensä armeijan käyttöön. Kehotuksen yhteydessä pääkirjoituksessa viitattiin talvisodassa vallinneeseen luovutus- ja lahjoitusalttiuteen, jonka toivottiin jatkuvan samanlaisena. Suksia toivottiin jokaisen luovuttavan vapaaehtoisesti, jotta ”välttyttäisiin pakko-otosta, jolla aina vapaan kansan keskuudessa on huononlainen sivumaku”.²⁶

Urheiluvälineitä tarvittiin rintamalla paitsi käyttöön taistelutilanteissa myös ”odotus- ja joutoaikojen vietteeksi”. Suomen Valtakunnan Urheiluliitto (SVUL)²⁷, Työväen Urheiluliitto (TUL), Päämaja, Kotijoukkojen esikunta ja suojeluskunnat järjestivät yhteistyössä urheiluvälineiden keräyksen kesällä 1942. Keräykseen huolittiin lähes mitä tahansa kesäurheiluvälineitä, mutta lisäyksenä ilmoituksessa oli, että välineiden tuli olla ”joutilaita”. Keräykseen ei toivottu välineitä, joita omistaja itse varmasti käyttäisi.²⁸

Turun Sanomien pääkirjoituksen mukaan rintamalla osoitettiin, että urheilijoiden antama panos ”puhtaasti sotilaallisessakin suhteessa” oli merkittävä. Urheilijat esimerkiksi olivat temmanneet suuret joukot rintamaurheiluun. Pääkirjoitus painotti, ilmeisesti viitaten reilua viikkoa aiemmin pidettyihin Karhumäen kesäkisoihin, että kokonaiset joukko-osastot ylemmistä upseereista sotamiehiin ovat ottaneet osaa kilpailuihin ”tulilinjilla”.²⁹

Itä-Karjalan Karhumäessä järjestettiin vuosina 1942–1944 kesä- ja talviurheilukilpailuja eli ”Karhumäen olympialaisia”, joista muodostuikin koko jatkosodan kannalta tunnusomainen urheilukilpailujen sarja. Luuri näki Karhumäen kilpailut todelliseksi urheilun juhliksi, sillä niissä ei pyritty huipputuloksiin eikä jännitetty hermoja mahdollisilla maajoukkuevalinnoilla. Luurin mukaan urheilu oli rintaman miehille irtautumista jokapäiväisistä rasituksistaan. Luuri kirjoitti urheilun olevan ”sellaista siviilielämää, joka sotakomennon välillä auttaa miesten mielet pysymään tasapainossa”. Luuri painotti, että rintamaurheilu oli tulirintaman ylivoimaisesti parasta viihdytystoimintaa, eikä sen laajuutta hänen mielestään kotirintamalla ymmärretty. ”Viihdytyskiertueet ja sen sellaiset, niin hyviä kuin ne ovatkin, eivät muodosta

Kuva 1. 3000 metrin juoksu Karhumäen kesäkisoissa 25.7.1942. Kuva: SA-kuva.

edes kymmentä prosenttia siitä viihdytystehosta, jonka urheilu soturiemme keskuudessa omaa”.³⁰

Jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana viihdytystoiminta oli luonnollisesti taka-alalla. Jo joulukuusta 1941 alkaen puolustustaisteluun vähitellen siirtyvät joukot aloittivat urheilutoiminnan, muun muassa hiihtokilpailut, toiminnan sallimissa rajoissa. Rintamaurheilun nähtiin lisäävän joukkojen aktiivista henkeä, ja sen ajateltiin nousevan käskyittä ja ohjeitta tärkeäksi viihdytystoiminnaksi. Aktiiviurheilijat, suojeluskuntajärjestön kouluttamat urheiluaktiivit sekä SVUL:n ja TUL:n toimitsijat ja tuomarit rakensivat voimakkaan rintamaurheilun kulttuurin, joka Päämajassa voitiin vain todeta syntyneeksi ja mahdollistaa välinehankinnat ja palkinnot. Elokuusta 1942 alkaen Päämaja asetti tälle kansanliikkeelle suuntaviivat ja alkoi johtaa rintaman liikuntakasvatusta.³¹

Rintamaurheilun kilpailumääriin liittyvät tilastoinnit ovat tuloksiltaan vaihtelevia, ja tulkinnan varaa esiintyy muun muassa siinä, mitkä kilpailuista olivat virallisia ja mitkä epävirallisia. Rintamaurheilun volyymistä kertovat

kuitenkin esimerkiksi laskelmat, joiden mukaan eri sotayhtymissä järjestettiin jatkosodan aikana yhteensä 1200 kilpailua 31 eri lajissa. Lukumäärällisesti eniten kilpailuja oli vuonna 1943, yhteensä noin 600 eri kilpailua.³² Vuonna 1943 ei esimerkiksi Turussa pidetty Luurin mukaan yksiäkään yleisiä urheilukisoja. ”Yleisten kisojen” määritelmästä oli jo aikalaisten kesken näkemyseroja, mutta voidaan kuitenkin todeta, että kansallisten kisojen määrät eivät missään tapauksessa vastanneet rintaman urheilukisojen määrää.

Vaikka rintamaurheilu saavutti valtavan suosion, sodan jälkeisten tutkimusten perusteella liikuntakasvatustoimintaa olisi voitu organisoida Puolustusvoimien toimesta paremmin jo ennen vuotta 1942. Liikuntakasvatustoiminnan järjestämiseen selkeästi varattavia henkilöstöresursseja olisi tarvittu jo ennen liikuntakasvatustoimiston varsinaista perustamista. Jatkosodan alkuvaiheissa liikuntakasvatustoimisto olisi pystynyt nopeasti ja joustavasti järjestämään puolustushaarojen, sotakoulujen ja kotijoukkojen liikunta-asiat sekä koordinoimaan väline- ja varustehankintoja. Esimerkiksi eversti Unto Huuhtasen mukaan rauhan aikana oli lähes kokonaan laiminlyöty mahdollisen kriisin aikaisen liikuntakoulutuksen suunnittelu ja ennakkokoulutus.³³

Sekä tuli- että kotirintaman urheilukilpailut koettiin kaiken muun ohella myös kunnianosoituksina kaatuneille taistelutovereille ja urheilijoille. Kalevan kisoista *Turun Sanomat* kirjoitti elokuussa 1942 seuraavasti: ”Urheilijain kunnianteko kaatuneille tovereilleen muodostuu, sen uskaltaa sanoa jo ensimmäisen päivän jälkeen – yhdeksi Suomen urheilun historian kauneimmista tapauksista”.³⁴

Rintamamiehille suoritettujen keräysten yhteydessä urheilu yhtyi muihin yhteiskunnan aloihin. Turun kaupungin johdon vierailtua rintamalla syksyllä 1942 turkulaiset rintamamiehet olivat ilmaisseet toiveensa viihdykkeestä – radioista, kirjoista ja soittimista. Tämän vuoksi kaupunginhallitus antoi matkailulautakunnalle tehtäväksi keräystapahtuman järjestämisen. Tapahtumapaikaksi valikoitui Turun Urheilupuisto, ja ohjelmassa oli urheilua, muun muassa kaupunginvaltuuston porvari- ja sosialistiryhmien välinen jalkapallo-ottelu. Yli 3000 katsojan tilaisuudessa kerättiin kolehti radion hankkimiseksi turkulaisten rintamamiesten korsuun.³⁵

Talvisodan aikana urheilusta oli kirjoitettu lehdissä puolustuskuntoisuuden rakentajana. Urheilun asemaa ja vaikutusta korostamalla oli pyritty parantamaan lehtiä lukevan kansan mielialoja ja valamaan uskoa sodassa menestymiseen. Talvisodan kirjoituksissa oli korostettu monesti urheilun roolia sotaa edeltävänä aikana, taistelijan ja valveutuneen kansalaisen luojana. Urheilijoi-

Suomi on juossut –

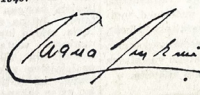
Veteraanin vetoamus:

Urheilu ja urheiluhenki ovat niitä voimia, jotka ennen muuta ovat kasvattaneet meistä kovan kilpailun kestävin kansan. Sotamme on verrattavissa eluukkaan urheilijan taisteluun voitosta, joka riistetään vastustajan käsistä vaikka viime metreillä.

Urheilumme suuret saavutukset kansainvälisillä kilpailukentillä velvoittavat meidät huolehtimaan siitä, että saavutettunamme korkeaa tasoa tulee vastatuudessakin säilyttämään. Urheilumme jälkikasvu ei saa pysähtyä. Nykyisestä nuorisosta on meidän kasvatettava uusi urheilijapolvi, joka tahoo jo enää voittaa.

Kansamme fyysisen kunnon kasvattamisesta huolehtiva Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto tekee jäsenliittoineen tämän päämäärän saavuttamiseksi määrätietoista työtä. Tukemalla tätä työtä turvaamme tulevaisuutemme.

Helsinki, 8/6 1943.

Pikavoittojen arvonta on suoritettu viranomaisen valvonnan alaisena arpojen sulkemisen ja perustellisen sekoittamisen jälkeen.

Arpoja myyvät kirja- ja paperikaupat, Rautatietliikkeen myymälät, uudet pankit, osuuskaupat ym. liikkeet sekä tuhannet asiamiehet kautta maan.

Suomi on juokseva!

Teille

on SVUL puolestaan järjestänyt palkkioksi antamastanne tuesta ENNATYSMAISET VOITOT!

PIKA VOITOT saa perik. heti: 300.000:– 100.000:– 2 × 50.000:– 5 × 20.000:– 20 × 5.000:– 200 × 1.000:– 1000 × 200:– 18.000 × 100:–	LOPPU-ARVONNASSA: 31. 7. ilman pikavoittoja jällelle: 300.000:– 100.000:– 100.000:– 100.000:– 4 × 50.000:– 5 × 20.000:– 10 × 10.000:– 20 × 5.000:–
---	--

YLLÄTYSVOITTOINA
100:n arvan pakkauksia.

JOKA 5:s VOITTA!
ARVAN HINTA 100:–

Meidän katkikien atkosen suurin juokseja "lentävä suomalainen", joka teki elu-sanan kansainvoittajat:
PAAVO NURMI

JÄRJ.:
SVUL
Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto jäsenliittoineen
U. HEILUN HYVÄKSI!

Yleinen Finanssi OY.
 Helsinki, Aleksanterink. 19, puh. 38369, 38437.
 Lähettäkää minulle rahapostissa kpl Finanssin Pika-arpoja N:o 2. Ohessa maksu mk sekä 7:– lähetyskulut (kenttäpostilaukset postivapaasti) ja 2:– voittoluetteloa varten. Merkitkää kuoren vas. alakulm. sana KUPONKI.

Nimi: _____
 Osoite: _____
 Kirjatkää lähetyskennel! _____ Tur.San. 17.6.

Kuva 2. Suurjuoksija Paavo Nurmi SVUL:n arpajaismainoksessa. Sotaa verrattiin yhä sisukkaan urheilijan taisteluun voitosta. Turun Sanomat 17.6.1943. Kuva: Turun yliopiston kirjasto.

den rinnastaminen sankareihin oli linjassa kansan mielialaan vaikuttamisen kanssa. Jatkosodan aikana, varsinkin sodan pitkittyessä, kotimainen lehdistö saattoi kokea, ettei asiaa tarvinnut enää erikseen todistaa. *Turun Sanomissa* sellaiset kirjoitukset, joiden ainoa agenda oli urheilijan kuvaaminen täydellisenä sotilaana, vähenivät talvisodasta jatkosotaan tultaessa. Muun uutisoinnin ja kirjoitusten ohessa vertaus kuitenkin säilyi. Liikuntaa ja urheilua käsittelevissä haastatteluissa ja puheissa toistuivat säännöllisesti samat lauseet. Esimerkiksi SVUL:n toimistopäällikkö Lauri Santalan mukaan urheilijat olivat aina olleet ”kärkijoukkoa maan vapauden ansaitsemiseksi ja ylläpitämiseksi”.³⁶

Helsingissä 1943 pidetyistä Kalevan kisoista *Turun Sanomat* totesi, että sota-ajan kilpailuissa tunnelma oli hillitympi kuin rauhan vuosina, jolloin kisojen

”humu suorastaan jo ennakolta huumasi mieliä”. Urheilijoille kisojen nähtiin mahdollistavan irtautumisen sodasta ja ”paluun varhaisnuoruutensa toimiin”. Urheiluelämän ”syvimmän päätarkoituksen” pääkirjoitus kuvasi olevan ”kansamme auttaminen ja sen kyvyn ja sisun kunnostaminen”.³⁷

Luuri kuvasi urheilun tarjoavan vaihtelua, virkistystä ja voimaa. Esimerkiksi hän nosti tanskalaiset painijat, jotka olivat saapuneet pakolaisina Ruotsiin. Kyse oli juutalaisen Hakoah-seuran painijoista, jotka Tanskaa miehittänyt natsihallinto oli päättänyt hävittää maasta muiden juutalaisten tavoin.³⁸ Ensitöikseen Ruotsin Höganäsiin avoveneillä saavuttuaan olivat painijat Luurin mukaan ehdottaneet ottelua paikallisten painijoiden kanssa, ja muutaman päivän kuluttua jo painittiinkin rahaa Ruotsissa oleville tanskalaispakolaisille. Näiden painijoiden Luuri näki hakevan urheilusta ”sellaista voiman- ja oman arvontuntua, joka auttaa heidät kestäämään kovien aikojen yli”.³⁹ Näkökulma osoittaa, että urheilun ajateltiin antavan ihmisille monenlaisia voimavaroja erilaisissa tilanteissa – myös vaikeina aikoina.

Urheilumyönteisyyden vastapainona urheilun nähtiin joissakin yhteyksissä vievän kykyä maanpuolustuksesta ja rintamaolojen kuluttavan urheilijoiden voimia. Jatkosodan aikana huippu-urheilijoiden leiritys sai osakseen kritiikkiä, koska epäiltiin rintamalta saapuvien urheilijoiden voimien hiipuvan entisestään. Leirien sanottiin olevan liian kovia ”hevoskuureja”, joilla urheilijat menettivät suorituskykyään. Valmennusohjelmat olivat pääsääntöisesti sisälöltään samanlaisia joka urheilijalle, joten yksilöityä, kuntotason huomioottavaa valmennusta ei juuri ollut. Poikkeusoloissa systemaattinen harjoittelu oli mahdollista vain harvoille. Edustusurheilua pidettiin yllä, mutta huomio alkoi siirtyä nuoreen urheilijajoukkoon, jossa oli tulevien, rauhan vuosien urheilumenestyksen toivo. Urheiluvalmennus alkoikin vaihtua vähitellen vain MM-miesten kisavalmennuksesta laajojen massojen liikuttamiseen.⁴⁰

Poliittinen paine ja sodan pitkittyminen näyttivät vähentävän urheilun ja sodassa menestymisen rinnastamista *Turun Sanomien* urheilupalstalla.⁴¹ Talvisodan henkeen oli kuulunut urheilun korostaminen taistelijoiden ja rintamakuntoisuuden luojana. Jatkosodan aikanakaan tuo rinnastus ei täysin kadonnut. Siltä vei kuitenkin tilaa urheilun aseman korostaminen nimenomaan kansan terveyden ja elinkelpoisuuden edistäjänä.⁴² Saksan valtionjohto oli pitkään sodan alusta alkaen ylläpitänyt, ehkä väkisinkin, urheilutoimintaa yllä. Saksan linjaa kiitettiin *Turun Sanomissakin*, sillä Saksa näytti ymmärtäneen urheilun tuovan menestystä myös rintamalla. Kun Saksa rajoitti urheilutoimintaansa, ja toisaalta kärsi tappioita sodassa, vaihtoi *Turun Sanomat*

Saksaa koskeviin urheilukirjoituksiinkin kriittisemmän sävyn. Ilmiö on sikäli mielenkiintoinen, että se oli pitkälti linjassa Suomen ulkopoliittisen linjan, muun muassa Suomen ja Saksan aseveljeysuhteiden kehityksen kanssa.

Liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasvatuksessa

Suojeluskuntien yhteyteen perustetuista poikaosastoista oli *Turun Sanomien* pääkirjoituksen mukaan saatu hyviä kokemuksia. Poikaosastojen perustamisen taustalla kirjoitettiin olleen ”poikien luontainen halu pukeutua asetakkiin” ja osallistua ”taistelukenttien temmellykseen”. Tämän aatteen taustalla nähtiin myös suojeluskuntien tarve taata jäsenistönsä määrää ja toiminnan jatkuvuus. Toisin sanoen tarkoituksena oli kasvattaa asevelvollisuusikää nuoremmissa pojista täyttäjiä vanhemman polven harventuneille riveille.⁴³ Suojeluskuntien komentajan, kenraaliluutnantti Lauri Malmbergin päiväkäskyllä poikaosastot saivat uuden, yhtenäisen nimen: Sotilaspojat.⁴⁴

Poikaurheilu oli otettu suojeluskuntien ohjelmaan jo 1920-luvun puolivälissä. Poikaurheilutyön nähtiin kasvattaneen ensimmäiset aikuiset edustusurheilijansa 1930-luvun puolivälin tienoilla. Poikaurheilupäiviltä uransa olivat aloittaneet muiden muassa 5000 metrin juoksun olympiavoittaja Lauri Lehtinen ja keihäänheiton maailmanennätysmies Eino Penttilä. Piirin juoksumestaruuskilpailut 1926 olivat olleet 18-vuotiaan Lehtisen ensimmäiset kilpailut. Penttilä taas oli aloittanut keihäänheiton 15-vuotiaana.⁴⁵ Poikaurheilussa tiedettiin kasvavan tulevaisuuden menestyjiä, ja edelleen jatkosodan aikaisissa Sotilaspoikien mestaruuskilpailuissa menestyikin Sotilaspoikien aluejärjestöissä kasvaneita, tulevia olympiavoittajia.⁴⁶

Suomen Poikaurheiluliitto kehotti tammikuussa 1942 kaikkia poikia tavoittelemaan liiton hiihtomerkkiä. Merkkejä oli kahdenlaisia: harrastajamerkin sai, jos samana hiihtokautena hiihti 50 kilometriä, ja luokkamerkin saadakseen oli hiihdettävä 100 kilometriä. Hiihtomerkkikokeita saivat vastaanottaa koulujen opettajat ja seurojen toimihenkilöt. Koulujen ja seurojen toivottiin panostavan talven aikana eritoten hiihtoon, joka nähtiin maanpuolustuksenkin kannalta välttämättömäksi taidoksi. *Turun Sanomien* hiihtomerkkiä käsittelevässä kirjoituksessa huomautettiin myös, että ”ovatpa tytötkin näitä merkkejä suorittaneet”.⁴⁷ Maaliskuun 1942 pääkirjoituksessa korostettiin hiihdon osuutta nuorison terveydessä ja kunnossa. Vallitseva lumitalvi tuli

Kuva 3. Poikia kehoitettiin hiihtämään ja tavoittelemaan hiihtomerkkiä. Hiihtomerkkejä oli kahdenlaisia; kuvassa harrastajamerkki ja luokkamerkki. Kuva: Kirjoittajan kokoelma.

nyt hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla, sillä nuoriso tarvitsisi voimaa tulevan kesän ponnistuksiin.⁴⁸

Liikunnan ja urheilun kasvatuksellista aspektia kuvatessaan *Turun Sanomat* keskittyi useissa yhteyksissä nuorisoon. Syyskuun 1942 pääkirjoituksessa nostettiin esille huoli siitä, että nuoriso oli ”suistunut terveiltä raiteilta”. Vallitseva tilanne osoitti, ettei varhaisnuorison hyväksi ollut tehty tarpeeksi. Varhaisnuorisolle tuli kirjoituksen mukaan antaa kieltojen sijasta myönteistä tukea. Nuorisolle kohdistettua urheilu- ja kerhotoimintaa tuli tehostaa, jotta nuorison ”tapojen turmeltuneisuutta” saataisiin ehkäistyä.⁴⁹ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toimihenkilö Uno Franck kertoi *Turun Sanomien* haastattelussa sodan tuoneen tullessaan paljon moraalittomuutta ja huonoja tapoja. Näiden vaikutuksen estämiseksi tuli pojille järjestää voimistelu- ja ur-

heilutilaisuuksia. Nämä olivat Franckin mukaan parhaita keinoja vetää pojat hyville ja terveellisille teille.⁵⁰

Marraskuussa 1942 *Turun Sanomat* kirjoitti Helsingissä pidetyistä Poikaurheiluliiton neuvottelupäivistä. Neuvottelupäivillä oli todettu koulujen maanpuolustuskasvatuksen perustuvan liikunnalliselle pohjalle. Suojeluskuntien esikunnan toimistopäällikkönä toiminut Lauri Pihkala piti puheenvuoron tupakanpolton vahingollisuudesta ja sen yleistymisestä nuorison keskuudessa. Pihkala painotti urheilun olevan erittäin tärkeä tekijä tupakanpolton ja juoppouden vastustamiseksi. Pihkalan kirjoitettiin puheensa päätteeksi lausuneen, että ”raittius ei ole hyve, mutta juoppous on pahe”.⁵¹

Valtaosan varttuneemmista urheilijoista ja seurojen toimihenkilöistä ollessa rintamalla, nuorison kirjoitettiin jäävän vaille esikuvia. Toimihenkilöiden puuttuessa seuroista kilpailutoiminta oli vähäistä.⁵² Toisaalta seuratasolta nähtiin nuorison toiminnan keskittyvän yhä enemmän sotilaspoika- ja talkootoimintaan, joka jatkui aktiivisena.⁵³

Turun Sanomat kantoi huolta helmikuussa 1943 vietetystä hiihtolomasta. Lämpimät säät uhkasivat talviurheilumahdollisuuksia. Lehti kehotti kansalaisia miettimään tarkasti, miten lomasta muodostuisi virkistävä, terveydellisesti elvyttävä ja ”kasvatukselliselta kannalta edullinen”. Lomaa ei missään nimessä tullut hukata toimettomuuteen, laiskuuteen ja vetelehtimiseen.⁵⁴ Hiihtoloma koitti kuitenkin lopulta lumisena, minkä myötä painotettiin, että jokaisen tuli nyt käyttää lomansa ”perusteelliseen virkistykseen”. Kansan entistä ahkerampaan hiihtoharrastukseen Suomen Latu ilmoitti suunnitelleensa uuden latumerkin, jonka pystyi saavuttamaan keräämällä kilometrejä ladulla. Sekä aikuisille että nuorille oli omat merkkinsä, ja niiden tavoittelu koettiin enimmäkseen innostavana, mutta asiaan liittyi *Turun Sanomien* mukaan myös uhkia. Lehden pääkirjoituksessa huomautettiin, että tämänkaltaisen merkkien tavoittelu saisi kansan vieraantumaan itse hiihtoseuroista ja järjestelytoiminnasta. ”Elvytystoimet” erilaisten merkkien muodossa saattaisivat imeä voimaa seuratoiminnalta.⁵⁵

Ajan hengessä myös Luuri alkoi sisällyttää kasvatuksellista näkökulmaa kirjoituksiinsa. Nuoren polven urheilijoille hän painotti, että huipulle vie vain ”uhrautuminen urheilulleen” ja ”kieltäytyminen”. ”Nuorten, nousevain urheilijan on jätettävä huvitukset mielestään, annettava tanssimisen – se ei sinänsä ole pahasta, mutta se vie yövalvomiseen – jäädä toisten huoleksi sekä kieltäydä ehdottomasti alkoholista ja tupakasta.”⁵⁶

Luurinkin sivuaman tanssikiellon yksityiskohtiin toivottiin *Turun Sanomien* pääkirjoituksessa jämäkkyyttä. Kirjoituksen mukaan valtaosa ihmisistä oli tanssikiellon puolesta, mutta nuoret ihmiset olivat yleisesti sitä mieltä, että ”pitäisi saada polkea lattiaa samalla jyminällä kuin rauhankin aikoina”. Valtiovarainministeriö oli pääkirjoituksen mukaan esittänyt leimaverolakiin muutosta, jonka mukaan aatteellisten yhdistysten tilaisuuksissa sallittaisiin verovapaasti kaksi tuntia tanssia, mutta jos ohjelmassa oli vain näytelmä, sallittaisiin vain yksi tunti. Toteutuessaan tällainen esitys voisi *Turun Sanomien* mukaan synnyttää yhdistyksiä, joiden aatteellisuus olisi kyseenalaista, ja tanssivillitys saisi näin ”yhä räikeämpiä muotoja”. Lehden toimitus oli myös saanut vihiä ”nurkkatanssiaisten” pidosta. Nämä tilaisuudet lehti katsoi arveluttaviksi ja tuomittaviksi. Sisäasiainministeriö harkitsi pääkirjoituksen mukaan sitä, tulisiko myös piirileikki laskea tanssiksi. Toistaiseksi piirileikkilupien myöntäminen oli nimismiesten harkinnan varassa. Nimismieskunta oli *Turun Sanomien* mukaan usein lupien suhteen kielteisellä kannalla, sillä piirileikin koettiin, valvojan silmän välttäessä, muuttuvan helposti tanssiksi.⁵⁷ Turvallisuuskysymys tanssikiello ei ollut. Kiellolla pyrittiin enemmänkin suojelemaan kansakunnan moraalia ja arvoja. Yhtäaikaista taistelua rintamalla ja tanssia kotikylien lavoilla pidettiin moraalisesti arveluttavana yhtälönä.

Kotirintaman ”urheilumiesten” rivit olivat harventuneet, mutta urheilua ei tulisi saattaa unholaan. Lehtori Väinö Lahtinen totesi poikavoimistelupäivillä huhtikuussa 1943, että myös voimistelukentän toimihenkilöt ja valmentajat olivat enimmäkseen rintamalla. Seuratoiminta tuli kuitenkin elvyttää heti, viime kädessä tilapäisvoimin. Lahtinen näki oppikoulujen voimistelunopettajien vaikuttavan ratkaisevasti suomalaisen voimistelun tulevaisuuteen. Järjestöpolitiikka oli Lahtisen mukaan kehittynyt väärään suuntaan, minkä myötä osa opettajista oli jäänyt liikuntakasvatuksesta syrjään.⁵⁸

Suomen Painiliiton propagandavaliokunnan puheenjohtaja Eero Koivunen kehotti *Turun Sanomien* haastattelussa poliisia ja palokuntaa tukemaan painiharrastusta. Koivusen mukaan varsinaissuomalainen paini eli sotien alusta alkaneessa aallonpohjassa. Poliisilaitoksen ja palokunnan tuli Koivusen mukaan järjestää painisalit ja -matot henkilökuntansa käyttöön, sekä oman etunsa vuoksi että paikallisen painiperinteen elvyttämiseksi.⁵⁹ Rintamalla paini oli suosittua. Asianmukaisia painikorsuja ja -mattoja saatiin laajalti, ja olympiapainija Aarne Reini toimi kenttäarmeijan painiohjaajana. Syyskuussa 1943 järjestettiin Suomen Painiliiton ehdottama kenttäarmeijan ja kotirintaman välinen painiottelu.⁶⁰

Turun Toverit ryhtyi marraskuusta 1943 lähtien pitämään nuorille ja pojille painiharjoituksia kahdesti viikossa. Tavoite oli luoda vastalääke joutilaisuudelle ja kaupungin kaduilla lorvailulle:

[...] nykyisenä aikana, jolloin puhellaan niin paljon nuorison turmeltuneisuudesta, ravintoloissa istumisesta sekä alkoholin ja tupakan väärinkäytöstä, ei hakemalla-kaan löydä parempaa keinoa kuin urheilu nuoren polven saattamiseksi oikeamalle, parempia mahdollisuuksia avaavalle tielle.⁶¹

Sotilaspojat jatkoi kotimaisen lehdistönkin erityisen yllpeyden aiheena – ikään kuin muusta nuorisosta erillään. Erään pääkirjoituksen mukaan Sotilaspojat eivät lukeutuneet siihen joukkoon, josta tuli olla huolissaan. Muun villiintyneen nuorison sijaan Sotilaspoikien aika tuli hyödyllisesti käytetyksi.⁶²

Urheilujärjestöjen arvokkaimman työn alettiin nähdä keskittyvän kansan terveyden ja terveellisten olojen mahdollistamiseen. *Turun Sanomien* tervehdyksessä 25-vuotiaalle TUL:lle korostettiin järjestön työtä terveemmän ja elinkelpoisemman kansan luomiseksi. Lisäksi järjestöä kiitettiin ”suurten joukkojen urheilullisen mielenkiinnon elvyttämisestä”. Myös sen roolia nuorison kasvatustyössä kuvattiin tärkeäksi, sillä nuorisoa väijyivät nyt ”tavallista suuremmat vaarat”.⁶³ Useissa yhteyksissä painotettiin, ettei määräyksillä ja kielloilla saatu nuorisoa paremmille teille. Lisääntyneen nuorisorikollisuuden vähentämiseksi nuorille tuli tarjota ennen kaikkea hyviä harrastuksia.⁶⁴

Suomen urheilun tulevaisuuden kirjoitettiin olevan siinä nuorukaisjoukoissa, joka ei ennättäisi osallistua puolustussotaan. Sen joukon saaminen urheilun pariin oli nuorison kasvatuksessa tärkein tehtävä. Sotilaspoikajärjestö oli tähän tehtävään edullisimmassa asemassa, sillä järjestöllä oli ohjaustoimintaan käytössään entisiä suururheilijoita.⁶⁵ Urho Kekkonen toivoi *Turun Sanomien* haastattelussa urheilujärjestöiltä tiivistä yhteistyötä sotilaspoikaosastojen kanssa. Suomen Urheiluliiton valmentajat olivatkin valmennustehtävissä Sotilaspoikien leireillä.

Turussa toivottiin kevään 1944 massakävelystä sotienvälisen maaottelumarsin kaltaista liikuntakasvatuksen voimannäyttöä. Pääkirjoitus kuvasi massakävelyä Turun asukkaiden keväiseksi liikkeellelähdeksi ”tavoittamaan terveyttä, voimaa ja kauneutta sekä valmistautumaan kesäiseen temmellykseen työn suurella kisakentällä suvisilla pelloilla”.⁶⁶

Toukokuussa 1944 *Turun Sanomat* kirjoitti, että Suomen koulunuorison ruumiillinen kunto oli säilynyt sotaa edeltävällä tasolla. *Turun Sanomien* mukaan

Kuva 4. Paavo Nurmi ohjaamassa Sotilaspoikien ryhmänjohtajakurssia. Kuva: Urheilukuvasto 1.1.1943.

kouluylilääkäri oli todennut lasten kasvaneen keskimääräisesti pituutta ja pulpettien näin käyneen ahtaiksi. Sodanaikaisen ravinnon ei nähty myöskään lapsia laihtuttaneen. Pääkirjoituksen mukaan maan nuori polvi tottui säännöstelyyn ravintoon nopeasti, sillä ”nuorten elimistö sopeutuu nopeasti muuttuneisiin olosuhteisiin”. Suurena edistysaskeleena pidettiin ravitsevia ja riittoisia kouluaterioita. Kouluruualla oli suuri merkitys niissä tapauksissa, joissa kotona saatava ravinto oli ”heikkoa ja yksitoikkoista”. Lisäksi opettajien kirjoitettiin täyttäneen hienosti velvollisuutensa ohjatessaan koulunuorison ”terveyshoidollisiin harrastuksiin”.⁶⁷ Ajan henkeen näyttää kuuluneen se, ettei valtion virastoja ja laitoksia kritisoitu siinä määrin kuin urheiluseuroja ja yksilötasolla kansalaisia. Esimerkiksi vastuu turmeltuneesta nuorisosta kuului kodeille, minkä lisäksi seurata-soa painostettiin järjestämään ohjelmaa nuorison pitämiseksi pois pahanteosta. Ainakin liikunnan ja urheilun näkökulmasta *Turun Sanomat* kirjoitti kuntien ja koulujen tehneen osansa. Lehden urheilukirjoituksissa toteutettiin tältä osin valtiota ja hallintoa tukevaa linjaa.

Huolta nuorisosta on kuvattu ilmiönä ikiaikaiseksi. Nuorison heikentyneestä moraalista oli käyty sanomalehdissä keskusteluja jo ainakin 1920-luvulta saakka. Tanssihimo, yöjuoksut ja liiallinen alkoholinkäyttö herättivät huolta ja toivat mukanaan tappeluita, rikollisuutta ynnä muita lieveilmiöitä.⁶⁸

Turun Sanomat määritteli liikuntakasvatuksen pääkirjoituksessaan seuraavasti: ”Liikuntakasvatus on nuorison kasvatusta, joka tehostaa erityisesti nuorten fyysillistä kehitystä, mutta se on samalla toimintaa, joka suojaa nuorisoa huonoilta vaikutteilta.” Tämä on hyvä esimerkki siitä, että jatkosodan aikana liikuntakasvatuksen koettiin *yhteiskunnallisena toimintana* koskevan jopa yksinomaan nuorisoa. Pääkirjoituksessa hyvinä osoituksina kansan ”virkeyden merkeistä” pidettiin maastojuoksu- ja sotilaspoikatoimintaa. Lisäksi Turun urheilulautakunnan suunnitelma keskiviikkokilpailujen järjestämisestä toisi toteutuessaan nuorille mahdollisuuksia ”säännölliseen kilpailumielen kohentamiseen”.⁶⁹

Elokuussa 1944 pidettiin Turussa viiden sotilaspoikapiirin väliset urheilukilpailut. Tapahtuma toimi Viipurin sotilaspoikapiirin tutustumistilaisuutena sijoitusmaakuntiensa sotilaspoikatoimintaan. Varsinais-Suomen suojeluskuntapiirin komentaja, everstiluutnantti Lauri Ruotsalon mukaan sotilaspoikatoimintaan tuli ohjata yhä enemmän huomiota ja töitä. Ruotsalo kuvasi *Turun Sanomien* haastattelussa, että tulirintaman kestävyys oli tärkein osa Suomen kansan yhteisessä ponnistuksessa. Se kyettiin turvaamaan ainoastaan varmistamalla nuorison maanpuolustus- ja työkuntoisuus. Tähän taas Ruotsalon mukaan suurimpana yksittäisenä tekijänä oli nimenomaan sotilaspoikatoiminta.⁷⁰

Jatkosodan urheilukirjoituksissa keskityttiin vain harvoin, jos ollenkaan, tyttöihin. Tytöthän eivät lähtökohtaisesti urheilleet, vaan kasvoivat ”naisten töihin”. Poikien urheilu oli poikien urheilua, jossa tytöt olivat poikkeuksia. Esimerkiksi SVUL:n Varsinais-Suomen piirin urheiluneuvontatilaisuuksissa 1943, joita pidettiin 56 kertaa 36:lla eri paikkakunnalla, kävi yhteensä 831 poikaa ja vain 15 tyttöä.⁷¹ Sotien aikana ja myöhemmin 1940-luvulla vanhemmat rajoittivat lastensa menemisiä, mutta pojat saivat yleensä kulkea tyttöjä vapaammin. Tälle on haastavaa löytää kokemusten lisäksi tarkkaa mittaria, mutta osviittaa antaa se, että vuosina 1944–1949 kuoli 57 lasta juostuaan miinaan tai leikittyään ammuksilla; näistä poikia 52 ja tyttöjä viisi.⁷²

Pääteemat elävät ajassa

Tässä luvussa esittelen löydökseni taulukoituna. Löydökset on jaettu neljään taulukkoon esiintymisvuoden mukaan 1941–1944. Tässä kohtaa tulee huomioida, että aikarajauksen mukaisesti vuosien 1941 ja 1944 taulukot eivät sisällä kaikkien kuukausien löydöksiä, vaan ainoastaan jatkosodan alusta alkaen ja jatkosodan loppuun päättyen. Pääteemat on taulukoissa esitelty omilla riveillään, ja pääteemojen mukaiset löydökset on eritelty sarakkeissa pääkirjoituksiin ja urheilupalstan kirjoituksiin. Löydösten määrät on esitelty kuukausittain omissa sarakkeissaan, ja kokonaismäärä vuosittain alimmalla rivillä.

Kaikkiaan pääteemojen mukaisia, eli liikunnan ja urheilun osuutta maanpuolustuksessa tai kansalaiskasvatuksessa käsitteleviä kirjoituksia löysin 101 kappaletta. 250 analysoimastani kirjoituksesta 149 kirjoitusta ei käsittele liikunnan ja urheilun osuutta maanpuolustuksessa tai kansalaiskasvatuksessa, vaan tarkastelee niiden yhteiskunnallista asemaa muista näkökulmista. Näitä 149:ää kirjoitusta ei ole merkitty artikkelissa esitettyihin taulukoihin. Analyysini osoittaa, että *Turun Sanomien* kirjoitusten fokus siirtyy jatkosodan aikana liikunnan ja urheilun osuudesta maanpuolustuksessa liikunnan ja urheilun osuuteen kansalaiskasvatuksessa. Luvut pääteemojen osalta elävät seuraavasti (osuus maanpuolustuksessa/osuus kansalaiskasvatuksessa): vuonna 1941 5/3, vuonna 1942 13/12, vuonna 1943 6/26 ja vuonna 1944 9/27.

Analyysini osoittaa, että liikunnan ja urheilun osuutta maanpuolustuksessa korostavien kirjoitusten esiintyvyys laskee jatkosodan loppua kohti, kun taas liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasvatuksessa kasvaa tasaisesti läpi jatkosodan. Liikunnan ja urheilun suhdetta kansalaiskasvatukseen kuvaavien kirjoitusten esiintyvyys kasvoi erityisesti joulukuusta 1942 lähtien ja on suurinta syksyllä 1944. Jatkosodan aikana *Turun Sanomien* urheilupalstan liikunnan ja urheilun osuutta maanpuolustuksessa käsitteleviä kirjoituksia oli 25. Vastaavasti liikunnan ja urheilun osuutta kansalaiskasvatuksessa käsitteleviä kirjoituksia oli 44. Jatkosodan aikana julkaistiin *Turun Sanomissa* kahdeksan liikunnan ja urheilun osuutta maanpuolustuksessa käsittelevää pääkirjoitusta. Liikunnan ja urheilun osuutta kansalaiskasvatuksessa käsitteleviä pääkirjoituksia puolestaan julkaistiin 24. Erityisen kiinnostavaa on niiden määrän tasainen kasvu ja osuus kaikista analysoimistani kirjoituksista.

Taulukko 1. Pääteemojen esiintyvyys vuonna 1941

1941								
Teema / Kuukausi (kirjoituksia)	Kesäkuu 25.6. alkaen (0)	Heinä- kuu (3)	Elo- kuu (0)	Syys- kuu (2)	Loka- kuu (2)	Marras- kuu (1)	Joulu- kuu (0)	Yhteensä kirjoituksia 8
Pääkirjoituksia / Urheilupalstan kirjoituksia								
1. Liikunnan ja urheilun osuus maanpuolus- tuksessa	0 / 0	0 / 2	0 / 0	0 / 1	0 / 1	0 / 1	0 / 0	0 / 5
2. Liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasva- tuksessa	0 / 0	1 / 0	0 / 0	1 / 0	0 / 1	0 / 0	0 / 0	2 / 1
2 kpl pääkirjoituksia / 6 kpl urheilupalstan kirjoituksia								

Taulukko 2. Pääteemojen esiintyvyys vuonna 1942

1942													
Teema / Kuukausi (kirjoituksia)	Tammii- kuu (5)	Helmi- kuu (0)	Maalis- kuu (1)	Huhti- kuu (0)	Touko- kuu (1)	Kesä- kuu (0)	Heinä- kuu (1)	Elo- kuu (4)	Syys- kuu (4)	Loka- kuu (5)	Marras- kuu (2)	Joulu- kuu (2)	Yhteensä kirjoituksia 25
Pääkirjoituksia / Urheilupalstan kirjoituksia													
1. Liikunnan ja urheilun osuus maanpuolus- tuksessa	0 / 3	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 1	0 / 0	0 / 0	1 / 3	2 / 1	0 / 1	0 / 1	0 / 0	3 / 10
2. Liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasva- tuksessa	0 / 2	0 / 0	1 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 1	0 / 0	1 / 0	1 / 3	0 / 1	1 / 1	4 / 8
7 kpl pääkirjoituksia / 18 kpl urheilupalstan kirjoituksia													

Taulukko 3. Pääteemojen esiintyvyys vuonna 1943

1943													
Teema / Kuukausi (kirjoituksia)	Tammikuu (2)	Helmi-kuu (4)	Maalis-kuu (1)	Huhti-kuu (1)	Touko-kuu (1)	Kesä-kuu (3)	Heinä-kuu (5)	Elo-kuu (2)	Syys-kuu (2)	Loka-kuu (3)	Marras-kuu (4)	Joulu-kuu (4)	Yhteensä kirjoituksia 32 kpl
Pääkirjoituksia / Urheilupalstan kirjoituksia													
1. Liikunnan ja urheilun osuus maanpuolustuksessa	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 0	1 / 0	1 / 0	0 / 1	0 / 1	0 / 0	1 / 1	3 / 3
2. Liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskasvatuksessa	1 / 1	2 / 2	0 / 1	0 / 1	0 / 1	2 / 1	3 / 1	0 / 1	0 / 1	0 / 2	0 / 4	0 / 2	8 / 18
11 kpl pääkirjoituksia / 21 kpl urheilupalstan kirjoituksia													

Taulukko 4. Pääteemojen esiintyvyys vuonna 1944

1944										
Teema / Kuukausi (kirjoituksia)	Tammi- kuu (4)	Helmi- kuu (1)	Maalis- kuu (2)	Huhti- kuu (4)	Touko- kuu (6)	Kesä- kuu (2)	Heinä- kuu (4)	Elo- kuu (8)	Syyskuu 19.9. saak- ka (5)	Yhteensä kirjoituksia 36
Pääkirjoituksia / Urheilupalstan kirjoituksia										
1. Liikunnan ja urheilun osuus maanpuolus- tuksessa	1 / 0	0 / 0	0 / 0	0 / 2	0 / 1	0 / 0	0 / 1	0 / 2	1 / 1	2 / 7
2. Liikunnan ja urheilun osuus kansalaiskas- vatuksessa	2 / 1	0 / 1	0 / 2	0 / 2	3 / 2	1 / 1	2 / 1	1 / 5	1 / 2	10 / 17
12 kpl pääkirjoituksia / 24 kpl urheilupalstan kirjoituksia										

Johtopäätökset

Liikunta käsitteenä on tämän artikkelin kontekstissa osin anakronistinen. Se on muuttanut tarkasteleman ajanjakson jälkeen merkitystään, ja nykyään liikunta mielletään urheilusta erillisenä kokonaisuutena. Jatkosodan aikana muusta kuin kilpaurheilusta puhuttiin esimerkiksi ”kansanurheiluna” ja ”kuntourheiluna”, eikä liikunta käsitteenä esiintynyt yksilöiden harjoittamana toimintana samassa laajuudessa kuin nykyään. Tämän artikkelin viitekehyksessä liikunnan käsittely on kuitenkin perusteltua, koska jatkosodan aikana ”liikuntakasvatuksella” oli keskeinen rooli sekä tuli- että kotirintamalla. Liikuntakasvatuksella edistettiin lasten ja nuorten fyysistä kehitystä ja pidettiin heidät pois pahoilta teiltä. Liikuntakasvatukseen kuuluivat myös koko kansaa liikuttaneet tempaukset, kuten massakävelyt. Puolustusvoimissa taas liikuntakasvatus oli organisoitua toimintaa, joka vastasi sotilaiden fyysisestä kunnosta ja rintamaurheilusta. Vaikka tulkintani mukaan liikuntakasvatus nousi kansakunnan elinkelpoisuudenkin kannalta entistä suurempaan arvoon, on todettava, että kun *Turun Sanomat* tarkasteli liikuntaa maanpuolustuksessa ja kansalaiskasvatuksessa, käytti se suurimmaksi osaksi nimenomaan termiä *urheilu*.

Tässä artikkelissa analysoidun aineiston perusteella voi todeta, että liikunnan ja urheilun sieto- ja mukautumiskykyä muutoksiin tai häiriöihin rakennettiin jo rauhan aikana, ennen kriisiä. Lisäksi on nähtävissä, että liikunta- ja urheilutoimijat ennakoivat sodan tapahtumia suuntaamalla toimintaansa ja viestintätapojaan vastaamaan muutoksia. *Turun Sanomat* näki jatkosotaa edeltäneessä liikunta- ja urheilutoiminnassa paljon sellaista, mikä oli valmistanut kansakuntaa sotaa varten. Sotia edeltävänä aikana oli rakennettu rintamakuntoisuutta, ja talvisodassa liikunnan ja urheilun toimijat olivat jo kertaalleen säilyttäneet kykynsä elvyttää toimintansa. Talvisodan jälkeen oli myös koeponnistettu urheilutoiminnan uudelleen käynnistämisen keinoja.

Jatkosodan pitkittyminen paljasti kuitenkin puutteita esimerkiksi uuden sukupolven kasvattamisessa edustusurheiluun ja rintamamiesten kriisinaikaisessa liikuntakoulutuksessa. Analysoimieni kirjoitusten perusteella voi päätellä, että liikunnan ja urheilun piirissä ilmaantui ongelmia sodan kestäessä kauemmin kuin alun perin ajateltiin. Uuden puolustuskuntoisen sukupolven liikuntakasvatus oli haastavaa, kun urheileva aikuinen sukupolvi oli rintamalla, poissa seurojen ja järjestöjen tehtävistä. Liikunnan ja urheilun resilienssin osatekijäksi voi kirjoitusten perusteella lukea jatkuvuuden mahdollistamisen. Jatkosodan aikana jatkuvuus mahdollistettiin panosta-

malla sekä tuli- että kotirintamalla entistä enemmän lasten ja nuorten liikuntakasvatukseen.

Rintamaurheilusta voi katsoa syntyneen kansanliike viimeistään vuoden 1942 aikana. Liikuntakasvatusorganisaatio syntyi Puolustusvoimissa ikään kuin kentältä käsin, luonnollisesta liikunnan ja urheilun tarpeesta. Esimerkiksi liikuntakasvatustoimisto perustettiin Päämajan koulutusosaston yhteyteen vasta elokuussa 1942, jolloin urheiluaktiiveista koostunut alempien portaiden organisaatio oli jo käytännössä valmis. Tarve liikunnan ja urheilun harjoittamiselle oli rintamamiesten keskuudessa vahva, ja rintamaurheilu syntyikin toimeliaiden yksilöiden aikaansaannoksena. Toisaalta liikuntakasvatustoiminnan johtamisessa ei osattu ennakoida pitkittyvää sotaa.

Rintamaurheilu muodosti valtakunnan urheiluun täysin uuden kokonaisuuden. Urheilu tuntui jakaantuvan kansalliseen-, kansainväliseen- ja rintamaurheiluun. Näistä elinvoimaisimpana eli pitkiä jaksoja juuri rintamaurheilu. Kun rintamaurheilu oli volyymiltaan suurimmillaan vuonna 1943, oli Turussa järjestettyjen yleisten kilpailujen määrä pienimmillään. Neuvostoliiton suurhyökkäys Karjalan Kannaksella kesäkuussa 1944 pysäytti lopulta rintamaurheilun kertarysäyksellä.

Jatkosodan aikana ratkaisuksi ”terveiltä raiteilta suistuneen” nuorison kaitsemiseksi tarjottiin urheilua. Monessa kirjoituksessa toistuu näkemys, jonka mukaan nuoret käyttivät vapaa-aikaansa ”väärin”. ”Lorvailu” ja ”toimettomuus” tuli kitkeä nuorten arjesta, ja urheilua pidettiin tähän parhaana keinona. Monessa yhteydessä korostettiin, että nuoret olivat luonnoltaan urheilunälkäisiä, mutta sota oli rajoittanut harrastusmahdollisuuksia. Näiden mahdollisuuksien uudelleentarjoamisessa, ohjauksen ja kilpailujen muodossa, koettiin ainakin Turussa urheiluseurojen epäonnistuneen. Seurojen toimihenkilöiden ja ylläpidettyjen urheilupaikkojen puute teki tehtävän vähintäänkin haastavaksi. Liikunta ja urheilu edustivat jatkosodan aikana hyveitä – tapaa, jolla kansan tulisi elää. Liikunnan ja urheilun resilienssi muodostui osin hyveellisyyden kokemuksesta: liikunta ja urheilu edustivat kunnollisia, terveitä arvoja ja pitivät poissa pahoilta teiltä.

Jatkosodasta muodostui Suomen urheilun historiassa merkittävä vaihe junioriurheilun nykymuotoistumisessa. Suojeluskunnilla ja Sotilaspoijilla oli vahva rooli uuden urheilijasukupolven kasvattamisessa, ja erityisesti Sotilaspoikien toimintaa *Turun Sanomat* ylisti läpi koko tarkasteleman ajanjakson. Lasten urheilu, ajan hengessä poikaurheilu, oli saanut 1920-luvulta alkaen enemmän ja enemmän huomiota. Poikaurheilu oli kuitenkin Suomessa vasta

nouseva ilmiö, minkä vuoksi siihen liittyi myös huolta. Nuorella iällä urheiluvia muistuteltiin ylläsituksen vaarasta. Liiallista kilpailua tuli välttää, jotta lasten ja nuorten into urheiluun säilytettiin. Huoli Suomen kyvystä kansainväliseen urheiluedustukseen nousi kuitenkin jatkosodan aikana niin suureksi, että sanomalehdistökin alkoi peräänkuuluttaa yhä nuorempien osallistumista järjestöjen ja seurojen toimintaan. Suomessa oli vallinnut pojat-miehet-asetelma, jossa siirtymävaihe poikaurheilusta miesten edustusurheiluun oli jyrkkä. Jatkosodan myötä, osin pakon edessä, poikaurheiluun alkoi sisältyä jo varhaisessa vaiheessa tulevaisuuteen tähtäävää valmentautumista.

Samoin kuin urheiluvalmennus vaihtui vain huippu-urheilijoiden leirityksistä ja kisavalmennuksesta laajojen massojen liikuttamiseen, väistyi urheilun menestyseskeisyys hetkeksi liikunnan ja elinkelpoisuuden edistämisen tieltä. Urheilijapohjan laajentaminen oli myös menestykseen tähtäämisen näkökulmasta pakkoratkaisu; mikäli jatkossa haluttiin pysyä kansainvälisellä huipulla, oli uusi huippu-urheilijoiden joukko saatava nopeasti vanhojen tilalle.

Kuten edellä esitetyt taulukot osoittavat, liikunnan ja urheilun roolia kansalaiskasvatuksessa käsittelevien kirjoitusten osuus kaikista analysoimistani kirjoituksista kasvoi jatkosodan edetessä. Erityisen kiinnostavaa on esimerkiksi sellaisten pääkirjoitusten määrän kasvu, jotka korostivat liikunnan ja urheilun kiinnittymistä terveyteen, kansalaistaitoihin ja kasvatukseen. Tämä osoittaa, että jatkosodan alkaessa liikunta ja urheilu kiinnittyivät edelleen talvisodan tapaan maanpuolustukseen, mutta alkoivat etsiä uutta kiinnittymiskohdetta sodan aikana. Kun sota jatkui ja yhteiskunnan resurssit vähenivät kaikkialla, kansan toimintakyky ja jaksaminen muodostuivat luontevaksi kiinnittymiskohteeksi. Sodan pitkeytyessä yhä tärkeämmäksi koettiin jatkuvuuden mahdollistaminen, jossa liikunnan ja urheilun kansalaiskasvatuksellinen rooli korostui; yhteiskunta tarvitsi sodan aikana ja sen jälkeen toimintakykyisiä kansalaisia.

Turun Sanomien pääkirjoituksista on tulkittavissa lehden virallinen linja, jonka mukaan liikunnalla ja urheilulla oli vahva merkitys kansalaiskasvatuksessa. Tätä merkitystä lehti pyrki myös enenevissä määrin korostamaan. Lisäksi voidaan havaita, että aihetta käsitteleviä pääkirjoituksia on jopa yllättävän paljon suhteessa urheilupalstan kirjoitusten määrään. Yhteensä 32 pääkirjoitusta on urheilupalstan 69 kirjoitukseen suhteutettuna melko paljon: kun lehden pääkirjoitukset käsitelivät jatkosodan aikana ajankohtaisia ja toimituksen tärkeäksi kokemia asioita, urheilupalstalla kirjoitettiin luonnollisesti lähinnä urheilusta ja sitä ympäröivistä asioista. Tämän perusteel-

la *Turun Sanomat* näki liikunnan ja urheilun yhteiskunnallisesti merkittävinä toimintoina, joiden pariin kansaa haluttiin ohjata ja joilla nähtiin olevan tärkeä rooli valtion ja kansan selviytymisessä ja jälleenrakentamistyössä.

Jatkosodan aikaisissa *Turun Sanomien* kirjoituksissa korostuu erityisesti kaksi liikunnan ja urheilun resilienssin osatekijää. Näistä ensimmäinen on liikunnan ja urheilun kyky tuottaa jo rauhan aikana puolustuskuntoinen sodan ajanjoukko, joka on ominaisuuksiltaan kykenevä puolustamaan maata. Toinen tekijä on liikunnan ja urheilun kansalaiskasvatuksellinen rooli. Ensivaiheessa liikunta ja urheilu tuottaisivat toimeliaita kansalaisia pyörittämään yhteiskunnan toimintoja ja seuraavassa vaiheessa toimeliaista kansalaisista, erityisesti nuorista, nousisi liikunnan ja urheilun kasvattamana uusi puolustuskuntoinen joukko maanpuolustuksen tehtäviin. Jatkosodan pitkittyessä *Turun Sanomien* kirjoitukset korostavat yhä enemmän liikunnan ja urheilun roolia toimelaiden kansalaisten kasvattajana ja kansakunnan elinkelpoisuuden edistäjänä.

SM Jan Westerberg kirjoittaa väitöskirjaa Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa, poliittisen historian oppiaineessa. Hänen tutkimuksensa käsittelee suomalaisen liikunnan ja urheilun resilienssiä talvisodasta 1990-luvulle.

Viitteet

- 1 Kokkonen 2015, 54–55.
- 2 Levälahti, Kaarlo. "Stadion itsenäisyytemme muistomerkkinä." *Suomen Urheilulehti* 28.1.1935.
- 3 Kokkonen 2015, 45.
- 4 "Suomen Urheilulehti v. 1898." *Suomen Urheilulehti* 1.4.1898.
- 5 Wilskman, Ivar. "Arvosteluja ja mietteitä viime voimistelujuhlan johdosta." *Suomen Urheilulehti*, 1.8.1898.
- 6 Esim. Bergqvist, Sandra. "Liikunta ja urheilu ovat olennainen osa varautumista." *Maanpuolustus* 13.3.2024. Kekkonen 1941.
- 7 Esim. Valli 2020.
- 8 Ibid, 18. McEwen 2011, 1–5.
- 9 Pursiainen 2023, 31–33, 47.
- 10 Lamberg, Koskinen & Karonen 2021, 108, 124. Suomalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan resilienssiä on tutkittu 1400–1600-luvuille keskittyvässä kansallisessa tut-

- kimuksessa. Resilienssi on tulkittu historian tutkimuksessa esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan selviytymis- ja joustokyvyksi.
- 11 Mäenpää, Grönlund & Kemppainen 2023, 60–62; Rantamäki 2024, 169–181.
 - 12 Vasara 2005.
 - 13 Kokkonen 2008.
 - 14 Halmesvirta 2014.
 - 15 Laine 2011.
 - 16 "Raaka pommitus eilen Turussa." *Turun Sanomat* 26.6.1941.
 - 17 Nimim. Luuri. "Välipaloja." *Turun Sanomat* 1.7.1941.
 - 18 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 15.9.1944. "Välirauhansopimuksen täytäntöönpanoa valvoo Neuvostoliiton ylin sotilasjohto." *Turun Sanomat* 21.9.1944.
 - 19 Vahtera 2004, 118, 453–454.
 - 20 Ibid, 119–120, 454–455. "Edistyspuolueen edustajaehdokkaista puhuttelemassa heidän kotoisessa elämänpiirissään." *Turun Sanomat* 23.6.1939.
 - 21 Mertanen 2006, 202; Keltikangas 2005, 165–166. SAT:n neuvottelukok. ptk. 9.2.1941: Ko 2. SAT/VIA, Kansallisarkisto. Kantakortti: Sulo Yrjö Laakkonen, Kansallisarkisto. Kouluneuvos L. Arvi P. Poijärvi toimi VIA:n johdossa 1941–1943.
 - 22 Vahtera 2004, 119–120, 454–455.
 - 23 Karimäki 2016, 4.
 - 24 Nimim. Luuri. "Välipaloja." *Turun Sanomat* 1.7.1941.
 - 25 "Apua sodassa kärsimään joutuneille urheilijoille." *Turun Sanomat* 9.7.1941.
 - 26 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 21.11.1941.
 - 27 Vuoteen 1962 saakka Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto. Esim. SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980.
 - 28 "Urheiluvälineitä puolustusvoimille." *Turun Sanomat* 29.5.1942.
 - 29 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 6.8.1942. "Turkulaispoikia Karhumäen kisoissa." *Sosialisti* 5.8.1942. Turun kunnallinen urheiluohjaaja Paavo Karikko toimi Karhumäen kisojen järjestelyvastuullisena.
 - 30 Nimim. Luuri. "Odotusta." *Turun Sanomat* 21.8.1942.
 - 31 Järvinen & Huuhtanen 1995, 15–17, 440.
 - 32 Kemppi 2009, 139; Lammi 2002, 255; Järvinen & Huuhtanen 1995, 27. Järvisen ja Huuhtasen mukaan pelkästään heinäkuussa 1942 järjestettiin rintamalla 2350 virallista urheilukilpailua.
 - 33 Järvinen & Huuhtanen 1995, 442.
 - 34 "Kauniit Kalevan kisat sotavuoden urheilun merkkitaipauksena." *Turun Sanomat* 30.8.1942.
 - 35 Nimim. Veli Villehartti. "Yllätysrikas ilta urheilupuistossa." *Turun Sanomat* 15.9.1942.
 - 36 "Poikaurheiluliiton neuvottelupäivät eilen Helsingissä." *Turun Sanomat* 2.11.1942.
 - 37 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 15.8.1943.
 - 38 Muir 2021, 124–129.
 - 39 Nimim. Luuri. "Valtakirja." *Turun Sanomat* 11.10.1943.
 - 40 Häyrinen 1987, 120–124.
 - 41 Ks. esim. Tanner 1952, 12–17. Saksa oli hävinnyt Neuvostoliitolle Stalingradin taistelun 1943. Tästä alkoi Saksan vetäytyminen itärintamalla.
 - 42 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 26.1.1944.
 - 43 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 19.9.1941.

- 44 Kauranne 2000, 70.
- 45 "Poikaurheilu tekee pojasta todellisen miehen, todistaa nykyinen urheilijapolvi." *Aamulehti* 18.5.1933.
- 46 "Heikki Hasu – maailman valiodien kukistaja." *Maaseudun Tulevaisuus* 9.4.1953. Hiihtäjä Heikki Hasu voitti vuosina 1943–1944 Sotilaspoikien yhdistetyn suomen-mestaruuden ja myöhemmin urallaan muun muassa kaksi yhdistetyn olympiakultaa. "Lahden seudun sotilaspoikien ja Lahden sk.-piirin talvimestaruuskisat alkoivat eilen Lahden hiihtostadionilla." *Lahti* 21.2.1943. Vuoden 1943 Sotilaspoikien hiihdon alle 18-vuotiaiden sarjan kakkonen, Tapio Mäkelä, voitti olympiakultaa 4x10 kilometrin viestissä vuonna 1952.
- 47 "Pojat hiihtämään ja hiihtomerkkiä tavoittelemaan!" *Turun Sanomat* 12.1.1942.
- 48 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 5.3.1942.
- 49 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 2.9.1942.
- 50 "Noin 500 nuorta urheilijaa saanut ohjausta tänä kesänä SVUL:n Varsinais-Suomen piirissä." *Turun Sanomat* 2.10.1942.
- 51 "Poikaurheiluliiton neuvottelupäivät eilen Helsingissä." *Turun Sanomat* 2.11.1942.
- 52 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 20.1.1943.
- 53 Esim. "Urheilutoiminta Forssassa lamassa." *Turun Sanomat* 28.12.1942.
- 54 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 4.2.1943.
- 55 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 10.2.1943.
- 56 Nimim. Luuri. "Katsauksia." *Turun Sanomat* 12.2.1943.
- 57 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 20.7.1943.
- 58 "Suomen ensimmäiset poikavoimistelupäivät 24-26/4 muodostuvat ainutlaatuisiksi massakilpailuiksi." *Turun Sanomat* 22.4.1943.
- 59 "Painin maakuntamaljan vaikutus painiskelun nousuun Varsinais-Suomessa suorastaan ratkaiseva." *Turun Sanomat* 7.11.1943.
- 60 "Painikorsu ja -sauna kilometrin päässä ryssästä." *Turun Sanomat* 2.2.1943. Järvinen & Huuhtanen 1995, 37–38. Kenttäarmeija voitti painiottelun pistein 22-13. Kenttäarmeijan painijoihin kuului esimerkiksi Kelpo Gröndahl, kotirintaman joukkueessa paini esimerkiksi Kustaa Pihlajamäki.
- 61 "Nuorukaisille ja pojille painiharjoitusta ryhtyy Turun Toverit järjestämään kahtena iltana viikossa." *Turun Sanomat* 23.11.1943.
- 62 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 23.7.1943.
- 63 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 26.1.1944.
- 64 Esim. Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 27.1.1944.
- 65 Nimim. Luuri. "Urheilumme tulevaisuus siinä nuorukaisjoukossa joka ei ennätä mukaan puolustussotaamme." *Turun Sanomat* 4.4.1944. Varsinais-Suomen alueella Sotilaspoikien ohjaustoimintaan kuului muun muassa kestävyysjuoksija Lauri Virtanen.
- 66 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 7.5.1944.
- 67 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 24.5.1944.
- 68 Malinen & Tamminen 2022, 157–171.
- 69 Pääkirjoitus, *Turun Sanomat* 26.5.1944.
- 70 "Sotilaspojilla kilpailut Turussa 26.-27.8." *Turun Sanomat* 20.8.1944.
- 71 "Urheiluneuvonta kuluneena kesänä SVUL:n Varsinais-Suomen piirin ohjelmassa ensi sijalla." *Turun Sanomat* 14.10.1943.

72 Malinen & Tamminen 2022, 182–188.

Lähdeluettelo

Arkisto- ja muut alkuperäislähteet

Kantakortti: Sulo Yrjö Laakkonen, Kansallisarkisto.

Pöytäkirja: SAT:n neuvottelukok. ptk. 9.2.1941: Ko 2. SAT/VIA, Kansallisarkisto.

Sanomalehdet

Aamulehti, 18.5.1933.

Maanpuolustus, 13.3.2024.

Lahti, 21.2.1943.

Maaseudun Tulevaisuus, 9.4.1953.

Sosialisti, 5.8.1942.

Suomen Urheilulehti, 1.4.1898, 1.8.1898, 28.1.1935.

Turun Sanomat, 23.6.1939, 26.6.1941, 1.7.1941, 9.7.1941, 19.9.1941, 21.11.1941, 12.1.1942, 5.3.1942, 29.5.1942, 6.8.1942, 21.8.1942, 30.8.1942, 2.9.1942, 15.9.1942, 2.10.1942, 2.11.1942, 28.12.1942, 20.1.1943, 2.2.1943, 4.2.1943, 10.2.1943, 12.2.1943, 22.4.1943, 17.6.1943, 20.7.1943, 23.7.1943, 15.8.1943, 11.10.1943, 14.10.1943, 7.11.1943, 23.11.1943, 26.1.1944, 27.1.1944, 4.4.1944, 7.5.1944, 24.5.1944, 26.5.1944, 20.8.1944.

Urheilukuvasto, 1.1.1942.

Kirjallisuus

Halmesvirta, Anssi. "Kun ryssä löi vyötärön alapuolelle. Urheilu ja maanpuolustus talvisodan aikana." Teoksessa *Urheilu ja sota - Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2013–2014*, toimittaneet Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen, 33–42. Helsinki: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura, 2014.

Häyrinen, Reijo. *Suomen yleisurheilun historia*. Helsinki: Hangon Kirjapaino Oy, 1987.

Järvinen, Lauri, & Unto Huuhtanen. *Liikuntakasvatus Suomen Puolustusvoimissa jatkosodan aikana*. Raahen Kirjatyö Oy, 1995.

Karimäki, Jenni. *Tulevaisuuden lähtökohdista kansanvallan kolmiliittoon - Kansallinen Edistyspuolue ja kansallisen eheytyksen politiikka 1919–1939*. Väitöskirja. Poliittinen historia. Turun yliopisto. Turku: Painosalama Oy, 2016.

Kauranne, Jouko. "Sotilaspoikien kasvatusperiaatteet." *Koulu ja menneisyys XXXVIII. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2000. Kasvatus ja koulutus murrosaikoina Vol. 38 (2000)*, 70–98. <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/98900/56588>

Kekkonen, Urho. Esitelmä kutsuvieraille Strömsborgissa Ruotsissa 26.9.1941. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/11656/TMP.objres.4355.html?sequence=1&isAllowed=y>

- Keltikangas, Matti. "L. Arvi P. Poijärvi – sodanajan merkittävä vaikuttaja." *Suomen Sotahistoriallisen Seuran vuosikirja* 2005. Helsinki: Suomen Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, 2005, 154–174. <https://www.sshs.fi/content/uploads/2023/02/Sotahistoriallinen-aikakauskirja-24-2005.pdf>
- Kemppi, Marko. "Jatkosodan Asemasota." *Suomalainen Sotilas: Jääkäristä Rauhanturvaja*. Helsinki: Weilin+Göös, 2009, 134–143.
- Kokkonen, Jouko. *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 2015.
- Kokkonen, Jouko. *Kansakunta kilpasilla: Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Väitöskirja. Bibliotheca historica 119. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008.
- Laine, Antti. *Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maaottelu - vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympia-uutisoinnista*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Helsinki: Edita, 2011.
- Lamberg, Marko, Ulla Koskinen & Petri Karonen. "Selviäminen kylmenneessä ilmastossa ja vihamielisessä ympäristössä." *Suomalaisen yhteiskunnan historia 1400–2000: Osa 1: Rakenteet ja instituutiot*. Tampere: Vastapaino, 2021, 107–149. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202201121263>.
- Lammi, Esko. *Liike ja Tuli. Urheilu maanpuolustuksen ja maanpuolustusurheilun tukena*. Hämeenlinna: Urheilukoulun tuki, 2002.
- Malinen, Antti & Tuomo Tamminen. *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa*. Tallinna: Gaudeamus Oy, 2022.
- McEwen, Kathryn. *Building Resilience at Work*. Australian Academic Press, 2011.
- Mertanen, Tomi. "SAT/VIA – myyräntönnön mestarit." *Suomen Sotahistoriallisen Seuran vuosikirja* 2006. Helsinki: Suomen Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, 2006, 183–229. <https://www.sshs.fi/content/uploads/2023/02/Sotahistoriallinen-aikakauskirja-25-2006.pdf>
- Muir, Simo. "Suomenjuutalaisten evakuoitatusuunnitelmat Ruotsiin vuonna 1944." *Vähemmistöt muuttajina: Näkökulmia suomalaisen muuttoliikehistorian moninaisuuteen*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2021, 123–148. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7399-10-1>
- Mäenpää, Pasi, Henrietta Grönlund & Teemu Kemppainen. *Yhdessä koronan aikaan – Tutkimus yhteisöllisestä resilienssistä Helsingissä*. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitietopalvelut, Tutkimuksia 2023:5. https://kaupunkitieto.hel.fi/sites/default/files/23_09_06_Tutkimuksia_5.pdf.
- Pursiainen, Christer. "Resilienssin ulottuvuudet." *Kosmopolis* 53, no. 4 (2023): 30–54.
- Rantamäki, Aino. *Hallintaa epävarmuudessa – Informaatioreilienssi kriiseissä ja niihin varautumisessa*. Acta Wasaensia 530. Väitöskirja, Vaasan yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-133-4>
- SVUL:n Varsinais-Suomen piirin historiikki 1906–1980.
- Tanner, Väinö. *Suomen tie rauhaan 1943–44*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 1952.
- Vahtera, Raimo. *Matkan määränä kansan menestys. Turun Sanomat 1905–2005*. Turku: TS-Yhtymä/Hansaprint Oy, 2004.
- Valli, Laura. *Kuolema kuittaa univelat? Tutkimus resilienssistä ja resilienssipotentiaalin johtamisesta kriisinhallintaorganisaatiossa*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Johtamisen ja talouden tiedekunta. Tampere: PunaMusta Oy – Yliopistopaino, 2020.

Vasara, Erkki. "Maanpuolustuksen ja urheilun aatteellinen yhteys 1920- ja 1930-lukujen Suomessa." *Suomen Sotahistoriallisen Seuran vuosikirja 2005*. Helsinki: Suomen Sotahistoriallinen Seura ja Sotamuseo, 2005, 79–111. <https://www.sshs.fi/content/uploads/2023/02/Sotahistoriallinen-aikakauskirja-24-2005.pdf>